

Переглядаючи свої нотатки про понад сімдесят дивовижних випадків, — ці записи я робив останні вісім років, студіюючи методи свого друга Шерлока Холмса, — я натрапляю серед них на трагічні, кумедні, не раз навіть чудернацькі, але не знаходжу жодного буденного: працюючи заради любові до мистецтва, а не заради грошей, він ніколи не брався до справи, в якій не було нічого незвичайного або навіть химерного. З-поміж усіх цих пригод я не можу згадати нічого дивовижнішого за випадок, пов'язаний із відомою в Сурреї родиною Ройлотів із Сток-Морена. Це сталося на початку нашої з Холмсом дружби, коли ми, два парубки, ділили помешкання на Бейкер-стрит. Можливо, я оприлюднив би свої записи і раніше, але обіцяв поки що тримати їх у таємниці й звільнився від цієї обіцянки лише місяць тому, після передчасної смерті леді, якій дав слово. Час уже, може, пролити світло на ці події, бо чутки приписували смерть доктора Ґрімсбі Ройлота ще за жахливіших обставин, ніж то було насправді.

Сталося це на початку квітня 1883 року, коли одного ранку я прокинувся й побачив, що Шерлок Холмс стоїть біля мого ліжка одягнений. Зазвичай він вставав пізно, але зараз, коли годинник на каміні показував лише чверть на восьму, я поглянув на свого друга здивовано й трохи докірливо, бо сам завжди був вірним своїм звичкам.

— Дуже прошу пробачення, що розбудив вас, Ватсоне, — мовив він, — але такий уже нині день. Розбудили місіс Хадсон, вона — мене, а я — вас.

— Що ж там скоїлося? Пожежа?

— Ні, клієнтка. Приїхала якась дуже схвильована молода леді й сказала, що неодмінно хоче зустрітись зі мною. Вона зараз чекає у вітальні. А коли молоді леді в таку ранню годину мандрують через усю столицю й турбують незнайомих людей, то, гадаю, вони хочуть повідомити щось дуже важливе. Справа ця може виявитись цікавою, тож

вам, напевно, хотілося б знати цю історію з самого початку. Отож я й вирішив надати вам таку можливість.

— Любий мій друже, я нізащо не хотів би оминати це.

Я не знав більшої насолоди, ніж стежити за Холмсовими розслідами й милуватися його жвавою думкою; часом, здавалася, її підказувало чуття, але щоразу в основі була сувора логіка, з якою він розв'язував усі пропоновані йому загадки. Я швидко одягнувся й за кілька хвилин був готовий іти до вітальні. Жінка з густою вуаллю на обличчі, вбрана в чорне, сиділа там біля вікна. Вона одразу підвелася, коли ми увійшли.

— Доброго ранку, мадам, — привітно мовив Холмс. — Мене звуть Шерлок Холмс, а це мій найближчий друг і помічник доктор Ватсон, з яким ви можете розмовляти так само вільно, як і зі мною. Ага! Оце добре, що місіс Хадсон надумала затопити в каміні. Сідайте, будь ласка, ближче до вогнища й дозвольте запропонувати вам чашечку гарячої кави, адже, як бачу, ви й досі тремтите.

— То не холод змушує мене тремтіти, — тихим голосом сказала жінка, сівши біля каміна.

— Тоді що ж?

— Страх, містере Холмсе. Жах.

Говорячи це, вона підняла вуаль, і ми побачили, як страшенно вона схвильована, як змарніло, посіріло її лице з неспокійними, переляканими, мов у зацькованої тварини, очима. Риси й постава видавали в ній жінку не більше тридцяти років, але в волоссі її вже виблискувала сивина, та й вигляд її був стомлений і змучений. Шерлок Холмс позирнув на неї своїм швидким розумним поглядом.

— Вам не треба боятися, — лагідно сказав він, погладивши її руку. — Я певен, що ми все владнаємо. Як бачу, ви приїхали ранковим потягом.

— То ви знаєте мене?

— Ні, але я побачив у вашій лівій рукавичці квиток на потяг у зворотному напрямі. Сьогодні ви рано встали, а потім довго їхали препоганою дорогою в двоколці, поки дісталися залізниці.

Жінка враз здригнулась і збентежено втупилася в мого друга.

— Тут нема ніякого дива, мадам, — мовив він з усмішкою. — Лівий рукав вашого жакета забризканий брудом щонайменш у сімох місцях. Плями зовсім свіжі. Так забруднитися можна лише в двоколці, сидячи ліворуч од візника.

— Хай би як там було, а таки ваша правда, — сказала вона. — Я вибралася з дому перед шостою годиною, двадцять хвилин на сьому була в Лезергеді й першим потягом приїхала на вокзал Вікторія. Сер, я цього більш не переживу, я збожеволю, коли це триватиме далі. В мене немає нікого, хто міг би... проте є один чоловік, що опікується мною, але він, бідолаха, мало чим здатен допомогти. Я чула про вас, містере Холмсе, — чула від місіс Фарінтош, якій ви зарадили в лиху годину. Вона й дала мені вашу адресу. О, сер, допоможіть і мені або хоча б пролийте трохи світла на ту цілковиту темряву, що оточує мене! Зараз я не можу віддячити вам за цю службу, але за місяць-півтора вийду заміж, сама порядкуватиму своїм майном, і тоді ви побачите, що я вмію бути вдячною.

Холмс підійшов до письмового стола, відімкнув шухляду й дістав маленький записник.

— Фарінтош? — перепитав він. — Так, так, я пам'ятаю цей випадок — він пов'язаний із опаловою тіарою[73]. Це, Ватсоне, було, мабуть, іще до нашого знайомства. Можу лише сказати, мадам, що радий буду взятися

за вашу справу так само старанно, як і за справу вашої приятельки. А щодо винагорода, то сама моя праця — вже винагорода; звичайно, якщо в мене будуть якісь витрати, то ви будь-коли зможете відшкодувати їх. А тепер прошу вас про все розповісти нам, щоб ми могли мати свою думку про цю пригоду.

— На жаль, — відповіла наша гостя. — біда моя в тому, що я надто підозрілива: мене дратує часом кожна дрібниця, яка для інших нічого не важить. Коли я прошу в близької мені людини порятунку й поради, то вона вважає всі мої розповіді за дивацтва знервованої жінки. Вона цього не каже, але я читаю це в її заспокійливих відповідях та ухильних поглядах. Але я чула, містере Холмсе, що ви дуже добре знаєтеся на всіляких лихих звичках людського серця. Ви можете порадити мені, як обминути небезпеку, що чатує на мене.

— Я готовий вислухати вас, мадам.

— Звуть мене Гелен Стонер, я живу зі своїм вітчимом — останнім нащадком одного з найстаріших саксонських родів в Англії, Ройлотів із Сток-Морена, поблизу західної межі Суррею.

Холмс кивнув головою.

— Мені знайоме це прізвище, — мовив він.

— Колись ця родина була однією з найбагатших в Англії: володіння її сягали меж Беркшира на півночі й Гемпшира — на заході. Але в минулому столітті чотири покоління поспіль гайнували родинне добро, доки один з нащадків, завзятий картяр, не промарнував його до решти за доби Регентства[74]. Від колишніх маєтків не залишилося нічого, крім кількох акрів землі та ще двохсотлітнього будинку, що от-от завалиться під тягарем застав. Останній сквайр[75] із цієї родини жив там страшним життям зубожілого аристократа, але єдиний його син, мій вітчим, зрозумів, що треба якось при звичаюватися до нових умов, позичив

грошей у когось із родичів, закінчив з дипломом доктора університет і виїхав до Калькутти, де завдяки своєму вмінню й наполегливості невдовзі вже мав велику практику. Але одного разу, коли його дім пограбували, він у шаленому гніві забив до смерті свого ключника-тубільця й ледве уникнув смертної кари. Він довго сидів у тюрмі, а потім повернувся до Англії похмурою, зневіреною людиною.

Коли доктор Ройлот був в Індії, він одружився з моєю матір'ю, місіс Стонер, молодою вдовою генерал-майора Стонера з Бенгальської артилерії. Ми з сестрою Джулією були близнятами і мали лише по два роки, коли наша мати вийшла заміж удруге. Вона мала великі гроші — не менш ніж тисячу фунтів на рік, — і заповіла їх докторові Ройлоту, бо ми жили тоді разом; але якби ми вийшли заміж, то кожній з нас мала б тоді належати певна частка річного прибутку. Невдовзі після нашого повернення до Англії, вісім років тому, мати загинула в залізничній катастрофі поблизу Крю. Доктор Ройлот тоді вже облишив свої спроби знайти практику в Лондоні і оселився разом з нами в старому предківському маєтку в Сток-Морені. Материних коштів цілком вистачало на всі наші потреби, й здавалося, ніби щастю нашому ніщо не заважатиме.

Але в ті часи з моїм вітчимом сталася страшна переміна. Замість того, щоб заприятелювати з сусідами, які спершу зраділи, що Ройлот із Сток-Морена повернувся до старого родинного осідку, він замкнувся вдома й виходив звідти вряди-годи, а коли виходив, то затівав огидну сварку з першим-ліпшим перехожим. Шалена запальність, що переходила в божевілля, передавалась від батька до сина всім нащадкам цієї родини, а в мого вітчима, напевно, посилилася ще й через тривале життя в тропіках. У нього було багато лютих сутичок із сусідами, дві з яких скінчилися в поліційній дільниці; врешті він нагнав страху на ціле село, і люди, уздрівши його, тікають хто куди, бо він — чоловік надзвичайної сили і в гніві просто не володіє собою.

Минулого тижня він скинув з мосту в річку тамтешнього коваля, й мені, щоб відкупитися від скандалу, довелося віддати всі гроші, які я

лише змогла зібрати. Друзів він не має, крім хіба що циган-кочовиків: він дозволяє цим волоцюгам таборитися на невеличкому, порослому ожиною клаптику землі в кілька акрів, — це все, що залишилося від родового маєтку, — і часом мандрує разом з ними, не повертаючись додому по кілька тижнів. Має він ще й пристрасть до індійських тварин, що їх надсилає йому звідти знайомий, і нині у його володіннях вільно гуляють гепард та павіан, лякаючи селян чи не так само, як їхній господар.

З моїх слів ви можете уявити собі, що ми з моєю бідолашною сестрою Джулією жили не надто вже весело. Ніхто не хотів іти до нас у найми, тож тривалий час ми поралися в домі самі. Сестра мала лише тридцять років, коли померла, а волосся її вже бралось сивиною, як-от у мене.

— То ваша сестра померла?

— Вона померла два роки тому, і якраз про її смерть я хочу поговорити з вами. Ви самі розумієте, що ми, живучи таким життям, майже не зустрічалися з людьми нашого віку й кола. У нас, щоправда, є тітка, матрина незаміжня сестра, міс Гонорія Вестфайл, що мешкає біля Гарроу; часом нас ненадовго відпускали до неї в гості. Два роки тому Джулія гостювала там на Різдво й зустріла відставного моряка-майора, з яким одразу ж заручилася. Коли сестра повернулася додому, то розповіла про заручини вітчимові, і він не заперечував проти цього одруження; але за два тижні до вінчання сталася страшна пригода, що відібрала в мене єдину мою товаришку.

Шерлок Холмс тим часом глибоко сидів у кріслі, заплющивши очі й відкинувши голову на подушку, але зараз він трохи розімкнув повіки й позирнув на нашу гостю.

— Не обминайте, будь ласка, жодної подробиці, — сказав він.

— Мені легко це зробити, бо кожна подія тих страхітливих днів навіки закарбувалася в моїй пам'яті. Будинок наш, як я вже казала, дуже

старий, і лише одне крило придатне для того, щоб мешкати там. Спальні — на першому поверсі, а вітальні — в середині будинку. Перша спальня належить докторові Ройлоту, друга — моїй сестрі, а третя — мені. Між ними немає проходу, але всі вони виходять до одного коридору. Чи зрозуміло я розповідаю?

— Так, цілком.

— Вікна всіх трьох кімнат виходять на моріжок. Тієї фатальної ночі доктор Ройлот рано пішов до себе, але ми знали, що він іще не спить, бо сестру мою довго тривожили пахощі міцних індійських сигар, що їх він мав звичку курити. Вона не переносила цього духу й прийшла до мене, де ми трохи посиділи, балакаючи про її майбутнє весілля. Об одинадцятій годині вона підвелася й хотіла вже йти, та раптом зупинилася біля дверей і поглянула на мене.

"Скажи-но, Гелен, — спитала вона, — чи не чула ти, щоб уночі хтось свистів?"

"Ні, жодного разу", — відповіла я.

"Сподіваюся, ти не свистиш уві сні?"

"Звичайно, ні. А що сталося?"

"Останні кілька ночей, годині о третій, я щоразу чую тихий, виразний свист. Сплю я дуже сторожко, й він будить мене. Я не можу сказати, звідки він лунає, — чи то з сусідньої кімнати, чи то з моріжку. Я давно вже хотіла спитати тебе, чи ти чула його".

"Ні, не чула. Може, це оті брудкі цигани".

"Може, й так. Але якби вони свистіли на моріжку, ти б так само почула".

"Але ж я сплю набагато міцніше за тебе".

"Та все це дурниці", — всміхнулася вона, замкнула мої двері, й за кілька хвилин я почула, як ключ клацнув у її дверях.

— Постривайте, — мовив Холмс. — То ви завжди замикали двері на ніч?

— Завжди.

— Навіщо?

— Я вже ніби згадувала, що доктор має гепарда й павіана. Ми відчували себе в безпеці лише тоді, коли наші двері були замкнені.

— Зрозуміло. Розповідайте далі, будь ласка.

— Тієї ночі я не могла заснути. Неясне передчуття якогось неминучого нещастя гнітило мене. Ми з сестрою, як ви пам'ятаєте, близнята, а ви знаєте, як тісно бувають пов'язані дві такі близькі душі. Ніч була жахлива. Надворі шаленів вітер, у вікна тарабанив дощ. І раптом крізь ревище бурі я почула дикий жіночий крик. Я впізнала голос своєї сестри. Я скочила з ліжка, накинула велику хустку й кинулася до коридору. Коли я відчинила двері, мені здалося, що я чую той самий тихий свист, про який говорила сестра, а потім щось ляснуло, ніби впала важка металева річ. Пробігши коридором, я побачила, що двері сестриної кімнати відімкнені й поволі гойдаються туди-сюди на завісах. Я остовпіла, вжахнулася, не розуміючи, що тут коїться. У світлі лампи, що горіла в коридорі, я побачила сестру, яка з'явилася в дверях: обличчя її зблідло зі страху, вона простерла вперед руки, немовби шукаючи порятунку, й хиталася, мов п'яна. Я кинулася до неї, обняла, але цієї миті коліна її підігнулись і вона впала на підлогу. Вона корчилася, наче від нестерпного болю, руки й ноги її страшенно зводило судомою. Спочатку мені здалося, ніби вона не впізнає мене; але коли я схилилася над нею, вона раптом

скрикнула таким голосом, якого я ніколи не зможу забути: "Боже мій! Гелен! Банда! Строката банда!" Вона силкувалася промовити щось іще, показуючи пальцем у бік кімнати доктора, але нові судоми обірвали її слова. Я вискочила і з гучним криком побігла до вітчима, що вже поспішав мені назустріч у халаті. Коли він схилився над сестрою, вона була непритомна; він влив їй до рота бренді та послав по сільського лікаря, але всі його зусилля були марні, тож вона померла, не приходячи до тями. Такий був страшний кінець моєї любої сестри.

— Хвилинку, — мовив Холмс, — а чи певні ви, що чули цей свист і металевий ляскіт? Чи можете ви на тому заприсягтися?

— Те саме питав у мене й тамтешній слідчий. Мені здається, що я добре чула ці звуки, однак мене могло ввести в оману й виття бурі, й порипування старого будинку.

— Ваша сестра була одягнена?

— Ні, вона була в самій нічній сорочці. В правій руці вона тримала обгорілий сірник, а в лівій — сірникову коробку.

— Виходить, що вона тернула сірником і почала оглядатись, коли щось її стривожило. А які висновки зробив слідчий?

— Він якнайстаранніше розслідував цю пригоду — адже вдачу доктора Ройлота добре знають в околиці, проте так і не зміг знайти хоч якоїсь правдоподібної причини смерті. Я посвідчила, що двері її кімнати було замкнено зсередини, а вікна зачинено старовинними віконницями з широкими залізними засувками, які замикалися щовечора. Стіни ретельно простукали, та вони скрізь були однаково міцні, та й огляд підлоги теж нічого не дав. Димар у нас широкий, але перекритий у чотирьох місцях. Отож зрозуміло, що сестра моя була сама, коли її спіткала смерть. Ніяких слідів насильства знайдено не було.

— А як щодо отрути?

— Лікарі оглядали її, але без успіху.

— То що ж, гадаєте ви, було причиною смерті вашої нещасної сестри?

— Як на мене, вона померла зі страху та нервового струсу, хоч і не уявляю собі, хто міг її так перелякати.

— А оті цигани були тоді в садибі?

— Так, вони живуть там майже завжди.

— А що, по-вашому, могли означати оті слова про банду, строкату банду?

— Часом мені здається, що то була просто маячня, а часом — що це стосувалося якоїсь банди людей, можливо, отих циган у садибі. Може, строкаті хустки, що їх носить багато циганок, навіяли їй цей дивний образ.

Холмс хитнув головою, як людина, що не дістала задоволення.

— Це дуже темна справа, — мовив він. — Розповідайте, будь ласка, далі.

— Відтоді минуло два роки; життя моє стало ще самотнішим, ніж раніше. Але місяць тому мій близький друг, якого я знаю вже багато років, посватався до мене. Його звать Армітедж, Персі Армітедж, це другий син містера Армітеджа з Крейн-Вотер поблизу Рединґа. Мій вітчим не заперечує проти нашого шлюбу, й цієї весни ми маємо повінчатися. Два дні тому в західному крилі нашого будинку почали щось лагодити; стіну моєї спальні пробили, й мені довелося перебратися до кімнати, де

померла моя сестра, і спати на тому самому ліжку, де спала вона. Тож уявіть собі мій страх, коли минулої ночі я лежала й не могла заснути — думала про жахливу сестрину долю, і раптом почула серед нічної тиші той самий тихий свист, що був провісником її смерті. Я підхопилася й засвітила лампу, але нікого в кімнаті не побачила. Я була надто схвильована, щоб спати, отож одягнулася, вислизнула на світанку з дому, найняла двоколку в заїзді "Корона", що навпроти нас, поїхала до Лезергеда, а звідти — сюди з однією лише думкою — побачитися з вами й спитати у вас поради.

— Ви мудро вчинили, — мовив мій друг. — Але чи все ви розповіли нам?

— Так, усе.

— Ні, не все, міс Ройлот. Ви виправдовуєте свого вітчима.

— Що ви маєте на увазі?

Замість відповіді Холмс відкинув чорне мереживо на рукаві нашої гості. П'ять невеликих червоних плям — сліди п'яти пальців — відбилися на її білому зап'ястку.

— З вами жорстоко повелися, — мовив Холмс.

Жінка густо почервоніла й затулила ушкоджену руку.

— Він суворий чоловік, — сказала вона, — і сам не помічає своєї сили.

Запанувала довга мовчанка; Холмс сидів, підперши рукою підборіддя і втупившись у камін, де потріскували дрова.

— Це дуже непроста справа, — заговорив він нарешті. — Я хотів би довідатись ще про тисячу подробиць, перш ніж вирішити, як нам діяти. Але водночас не можна марнувати ані хвилини. Якби ми приїхали до Сток-Морена сьогодні, чи вдалося б нам оглянути ці кімнати так, щоб ваш вітчим про це не знав?

— Він казав мені, що поїде сьогодні до міста у якихось важливих справах. Можливо, він пробуде там цілий день, і тоді ніхто вам не заважатиме. Зараз у нашому домі є економка, але вона стара й недоумкувата, тож я легко можу усунути її з дороги.

— Чудово. Ви не проти такої подорожі, Ватсоне?

— Аж ніяк.

— Тоді ми приїдемо обидва. А що ви збираєтеся робити самі?

— У мене є кілька справ у місті. Але я повернуся потягом о дванадцятій годині і буду вже вдома, коли ви приїдете.

— Чекайте на нас невдовзі після полудня. Я теж маю тут кілька дрібних справ. Може, ви зачекаєте на мене й поснідаєте з нами?

— Ні, я мушу йти. В мене аж на серці полегшало, коли я поділилася своєю тривогою з вами. Я рада буду знову побачити вас після полудня. — Вона затулила обличчя чорною вуаллю й вийшла з кімнати.

— Ну, що ви про все це думаєте, Ватсоне? — спитав Шерлок Холмс, сідаючи глибше в крісло.

— Як на мене, це надзвичайно темна й нечиста справа.

— Досить темна і досить нечиста.

— Якщо ця жінка казала правду, що оглядали підлогу й стелю і що через двері, вікна та димар до кімнати потрапити неможливо, то її сестра справді була сама, коли її спіткав цей таємничий кінець.

— Тоді що означають цей нічний свист і химерні слова померлої?

— І гадки не маю.

— Якщо зіставити такі речі, як нічний свист, компанія циган, з якими водить дружбу той старий доктор, зацікавленість доктора в зриві весілля своєї пасербиці, останні слова померлої про якусь "банду" і, нарешті, ляскіт металу, який почула міс Гелен Стонер і який могла спричинити одна з отих металевих засувок, що ними замикають віконниці, — то я гадаю, що ми натрапили на сліди, які можуть допомогти нам розгадати цю загадку.

— Але до чого тут цигани?

— Сам не знаю.

— У мене все-таки є багато заперечень.

— У мене теж. Отож ми сьогодні й вирушимо до Сток-Морена. Я хочу перевірити, чи не можуть ці обставини виявитись фатальними; можливо, нам пощастить їх з'ясувати... Хай йому грець!

Цей вигук вихопився в мого друга, коли наші двері несподівано відчинилися, й до кімнати вбіг якийсь здоровань. Убрання його здавалося дивовижною сумішшю одягу лікаря й селянина: чорний циліндр, довгий сурдут, високі гетри та мисливський нагай у руці. Він був такий довготелесий, що сягав циліндром одвірка, і такий широкоплечий, що ледве протискувавсь у двері. Широке, жовте від засмаги обличчя зі слідами всіх лихих звичок, пооране тисячею зморщок, оберталося то до

одного, то до другого з нас. Глибокі недобрі очі й довгий, тонкий, кістлявий ніс робили його схожим на старого хижого птаха.

— Котрий із вас Холмс? — спитав він нарешті.

— Це я, сер, але я не знаю вас, — мовив мій друг.

— Я доктор Ґрімсбі Ройлот із Сток-Морена.

— Дуже приємно, докторе, — люб'язно мовив Холмс. — Сідайте, будь ласка.

— Нема чого мені сідати. Тут була моя пасербиця. Я стежив за нею. Що вона казала вам?

— Щось холодна в нас нині весна, — мовив Холмс.

— Що вона казала вам?! — люто скрикнув старий.

— Але я чув, що крокуси будуть чудово цвісти, — незворушно вів далі мій друг.

— Ага! То ви хочете мене здихатись? — мовив наш новий відвідувач, ступивши вперед і змахнувши мисливським нагаєм. — Знаю я вас, падлюку! Я вже чув про вас. Ви отой Холмс, що пхає носа до чужого проса.

Мій друг посміхнувся.

— Ви нишпорка!

Посмішка його стала ще дошкульнішою.

— Ви поліцейний нюхач!

Холмс щиро зареготав.

— Надзвичайно приємна бесіда, — сказав він. — Коли будете виходити, зачиніть двері, бо тут страшенний протяг.

— Я піду лише тоді, коли скажу все. Не надумайте втручатися в мої справи. Я знаю, що міс Стонер була тут. Я стежив за нею! Лихо буде тому, хто перейде мені дорогу! Ось, подивіться-но! — Він швидко підійшов до каміна, вхопив кочергу й зігнув її своїми засмаглими ручищами. — Отож не потрапляйте до моїх лабет, — гаркнув він, кинувши зігнуту кочергу в камін, і вийшов з кімнати.

— Яка люб'язна особа, — сміючись, мовив Холмс. — Я не такий здоровань, але якби він залишився тут, я зумів би довести йому, що мої лабети нітрохи не слабші за його власні. — Сказавши це, він підняв сталеву кочергу та одним швидким зусиллям розпрямив її знову.

— Яке нахабство — змішувати мене з поліцейними детективами! Завдяки цій пригоді наш розслід став ще цікавішим, і я сподіваюся, що наша приятелька не постраждає від того, що так необачно дозволила цій тварюці вислідити себе. Тепер, Ватсоне, ми поснідаємо, а потім я подамся до докторових адвокатів і дізнаюся про деякі речі, що зарадять нам у цій справі.

* * *

Було вже близько першої години, коли Шерлок Холмс повернувся зі свого походу. У руці він стискав аркуш блакитного паперу, списаний нотатками й числами.

— Я бачив заповіт покійної докторової дружини, — мовив він. — Щоб до ладу розібратися в ньому, мені довелося розпитати про вартість

цінних паперів, у які вкладено кошти небіжчиці. У рік її смерті загальний прибуток становив трохи менше 1100 фунтів, хоча пізніше, через падіння цін на сільськогосподарську сировину, зменшився до 750 фунтів. Кожна з дочок, одружившись, має право на щорічний прибуток у 250 фунтів.

Отже, якби обидві дівчини вийшли заміж, наш красень-доктор дістав би лише жалюгідні крихти; так само й одруження однієї з дочок помітно зменшило б його прибутки. Моя вранішня робота не пропала даремно, бо я одержав докази, що він справді мав найвагомійші причини бути проти весілля. А тепер, Ватсоне, обставини надто серйозні, щоб байдикувати, бо старий уже знає, як ми цікавимося його справами; тож коли ви готові, ми покличемо кеб та поїдемо на вокзал Ватерлоо. Буду щиро вдячний вам, якщо ви покладете до кишені револьвер. Ваш револьвер — чудова штука для бесіди з джентльменом, який згинає підковою сталеву кочергу. Револьвер та зубна щітка, — мабуть, і все, що нам знадобиться.

На Ватерлоо нам пощастило одразу впіймати потяг до Лезергеда, де ми в станційному заїзді найняли двоколку й проїхали миль із п'ять мальовничими суррейнськими дорогами. Був гарний сонячний день, лише кілька хмарин пливли небом. На деревах і кущах біля доріг тільки-но прокльовувалися перші зелені бруньки, й повітря було сповнене чудових пахощів вологої землі. Дивним здавався мені контраст між солодким пробудженням весни та жахливою справою, що через неї ми прибули сюди. Мій друг сидів попереду, склавши руки, насунувши капелюх на очі й звівши голову на груди, занурений у глибокі думи. Раптом він підвів голову, ляснув мене по плечу й показав убік.

— Погляньте-но! — мовив він.

Великий парк розкинувся на схилі пагорба, перетворившись на самому вершку на справжнісінький гай. Між гіллям проступали високі сірі шпилі старовинної садиби.

— Сток-Морен? — спитав Холмс.

— Так, сер, це будинок доктора Ґрімсбі Ройлота, — відповів візник.

— Отам щось будують, — сказав Холмс, — нам треба туди.

— Тут неподалік село, — мовив візник, показуючи на купку дахів ліворуч, — але якщо вам треба до будинку, то краще перелізти через оцю огорожу, а потім пройти через поле стежкою. Ось тією, де зараз іде жінка.

— А жінка ця — начебто міс Стонер, — зауважив Холмс, примруживши очі. — Еге ж, нам краще зробити так, як ви порадили.

Ми заплатили візникові, й двоколка загримотіла назад до Лезергеда.

— Краще буде, — сказав Холмс, коли ми перелазили огорожу, — якщо цей хлопчина гадатиме, що ми будівничі. Це припинить усілякі чутки. Добридень, міс Стонер! Як бачите, ми дотримали свого слова.

Наша вранішня клієнтка з радісним видом поспішала нам назустріч.

— Я з таким нетерпінням чекала на вас! — вигукнула вона, палко потиснувши нам руки. — Все буде якнайкраще. Доктор Ройлот поїхав до міста й навряд чи повернеться до вечора.

— Ми вже мали щастя познайомитися з доктором, — мовив Холмс і кількома словами переповів те, що сталося. Почувши це, міс Стонер зблідла.

— Боже милый! — скрикнула вона. — То він ішов услід за мною?

— Схоже, що так.

— Він такий хитрий, що я ніколи не відчуваю себе в безпеці. Що він скаже, коли повернеться?

— Доведеться йому бути обережнішим, бо тут може знайтися дехто хитріший за нього. На ніч замкніться в своїй кімнаті. Якщо він лютуватиме, ми одвеземо вас до тітки в Гарроу. А тепер нам слід якнайкраще використати наш час, тому проведіть нас, будь ласка, до кімнат, що їх нам треба оглянути.

Будинок був із сірого, порослого лишайником каменю, з високою середньою частиною й двома напівкруглими крилами, що виступали, мов клешні в рака. В одному з цих крил вікна було вибито й позабивано дошками, дах подекуди завалився. Середня частина здавалася майже так само зруйнованою, зате праве крило було зовсім нове, і фіранки на вікнах та сивий димок над димарями свідчили про те, що господарі мешкають саме тут. Біля крайньої стіни було поставлено риштування і розпочато якусь роботу, проте жодного муляра видно не було. Холмс узявся потихеньку походжати запущеним травником, уважно оглядаючи вікна.

— Як я розумію, тут кімната, де ви спали раніше, посередині — кімната вашої сестри, а наступна, найближча до головної будівлі, — кімната доктора Ройлота?

— Саме так. Але тепер я сплю в отій, середній кімнаті.

— Зрозуміло, бо в вашій кімнаті лагодять стіну. До речі, щось непомітно, щоб цю стіну треба було лагодити.

— Зовсім не видно. Я думаю, що то просто привід, аби виселити мене звідти.

— Так, цілком може бути. Отже, вздовж протилежної стіни йде коридор, куди виходять двері всіх трьох кімнат. У коридорі, звичайно, є вікна?

— Є, але дуже маленькі. Завузькі, щоб можна було пролізти крізь них.

— Оскільки ви обидві замикали двері на ніч, із коридору до ваших кімнат потрапити не можна. Чи не зробите ви ласку піти до своєї кімнати й позачиняти віконниці?

Міс Стонер зробила це, і Холмс, оглянувши спершу вікно, спробував будь-що відчинити віконницю зовні, але марно. Там не було ані найменшої щілини, до якої можна було б просунути хоч лезо ножа, щоб підняти трохи засувку. Крізь лупу він уважно розглянув завіси, але їх було зроблено з твердого заліза й міцно вбито в кам'яну стіну.

— Так! — промовив він, замислено почухавши підборіддя. — Моя первісна думка не підтвердилася. Ніхто не зміг би відчинити ці віконниці, коли їх узято на засувку. Що ж, тоді поглянемо, чи не пощастить нам з'ясувати щось усередині.

Маленькі бічні двері вели до побіленого коридору, куди виходили всі три спальні. Холмс не став оглядати третю кімнату, тож ми одразу пішли до другої, де спала тепер міс Стонер і де померла її сестра. То була невеличка затишна кімнатка з низькою стелею й широким каміном, у дусі старовинних сільських будинків. В одному кутку стояв комод, в іншому — вузьке ліжко, застелене білою ковдрою, а ліворуч од вікна — туалетний столик. Усе це довершували два невеличкі плетені стільці та ще квадратний вільтонський килимок[76] посередині. Панелі на стінах були з темного, поїденого шашелем дуба — такого давнього та вицвілого, що, здавалося, їх не міняли з часів розбудови садиби. Холмс узяв один стілець і мовчки сів у кутку; лише очі його ковзали туди-сюди по кімнаті, вирізняючи в ній кожну дрібницю.

— Куди проведено цей дзвінок? — спитав він нарешті, показуючи на товстий шнур, що висів над ліжком; китичка шнура лежала якраз на подушці.

— До кімнати економки.

— Він начебто новіший за все інше?

— Так, він з'явився тут лише зо два роки тому.

— Мабуть, на прохання вашої сестри?

— Ні, я не бачила, щоб вона користувалася ним. Ми завжди все робили самі.

— Справді, тут цей шнур — зайва розкіш. Пробачте, що затримаю вас на кілька хвилин, але я хотів би оглянути як слід підлогу.

З лупою в руках він повзав сюди й туди навкарачки, розглядаючи найменші тріщини в дошках. Так само старанно оглянув він і дерев'яні панелі на стіні. Потім підійшов до ліжка й трохи постояв біля нього, уважно розглядаючи стіну. Нарешті вхопив шнур і смикнув його.

— Але ж цей дзвінок фальшивий, — сказав він.

— Хіба він не дзвонить?

— Його навіть не з'єднано з дротом. Прецікаво! Бачите, його прив'язано до гачка якраз над отим маленьким отвором для вентиляції.

— Що за дурниці? Я й не помітила.

— Дуже дивно! — бурмотів Холмс, смикаючи шнур. — Тут у кімнаті декілька чудернацьких речей. Яким, наприклад, недорікуватим будівельником треба було бути, щоб виводити вентиляційний отвір до сусідньої кімнати, коли його так само легко можна вивести надвір!

— Це все теж нове, — сказала міс Стонер.

— З'явилося водночас із шнуром? — зауважив Холмс.

— Так, саме тоді тут вирішили дещо переробити.

— Цікавенькі переробки — фальшиві дзвінки та вентиляційні отвори, що не вентиляють. Із вашого дозволу, міс Стонер, ми зараз перенесемо свої розшуки до наступної кімнати.

Кімната доктора Ґрімсбі Ройлота була більша за кімнату пасербиці, але теж із простими меблями. Польове ліжко, невеличка дерев'яна полиця, заставлена книжками переважно технічного змісту, крісло біля ліжка, звичайний плетений стілець під стіною, круглий стіл і великий залізний сейф — ось і все, що впадало там в око. Холмс поволі походжав довкола, з великою цікавістю роздивляючись кожну річ.

— Що тут? — спитав він, постукавши по сейфу.

— Ділові папери мого вітчима.

— Он як! То ви заглядали всередину?

— Лише одного разу, кілька років тому. Я пам'ятаю, що там було повно паперів.

— А чи нема в ньому, скажімо, кота?

— Ні. Що за дивна думка!

— Тоді погляньте! — він зняв із сейфа маленьку тарілочку з молоком.

— Ні, котів у нас нема. Але є гепард та павіан.

— Так, так! Гепард, звичайно, теж великий кіт, але навряд чи його задовольнить така невеличка тарілочка молока. Тут я хотів би розібратися до ладу.

Він присів навпочіпки біля стільця й почав якнайпильніше оглядати його.

— Дякую. Тут усе зрозуміло, — мовив він, підводячись і кладучи в кишеню свою лупу. — Овва! Тут теж щось цікаве!

Увагу його привернув невеличкий мисливський нагай, що висів у кутку ліжка. Кінець нагая було скручено петлею.

— Що ви про це думаєте, Ватсоне?

— Звичайнісінький нагай. От тільки не знаю, навіщо його скручувати петлею.

— Не такий уже й звичайнісінький, хіба ні? О, який лютий цей світ, і найгірше за все, коли чинить лихо розумна людина. Гадаю, що я побачив усе, що треба, міс Стонер, тож з вашого дозволу ми погуляємо отам на моріжку.

Я ніколи не бачив у свого друга такого похмурого й невеселого обличчя, як тоді, коли ми покинули місце нашого огляду. Кілька разів ми пройшли моріжком, і ні міс Стонер, ні я не переривали його думок, аж поки він сам не відійшов від задуми.

— Вкрай важливо, — сказав він, — щоб ви, міс Стонер, належним чином виконували кожен мою пораду.

— Я зроблю все, як ви скажете.

— Справа надто серйозна, щоб легковажити. Ваше життя залежить від вашої слухняності.

— Я цілком довіряюся вам.

— Насамперед ми з другом повинні провести ніч у вашій кімнаті.

Ми з міс Стонер здивовано поглянули на нього.

— Це конче потрібно. Я все поясню вам. Що це там таке, чи не заїзд?

— Так, це "Корона".

— От і добре. Чи видно звідти ваші вікна?

— Звичайно.

— Коли ваш вітчим повернеться, скажіть, що вам болить голова, підіть до своєї кімнати й замкніться. Коли почуєте, що він пішов спати, відчиніть віконниці й поставте на підвіконня лампу — це буде для нас сигналом; потім, узявши з собою все, що хочете, перейдіть до своєї колишньої кімнати. Я переконаний, що ви, незважаючи на пробиту стіну, зможете один раз переночувати там.

— Так, залюбки.

— Решта — мій клопіт.

— Але що ви робитимете?

— Проведемо ніч у вашій кімнаті, щоб виявити причину того шуму, який вас непокоїть.

— Здається мені, містере Холмсе, що ви вже знаєте, як діяти далі, — мовила міс Стонер, торкнувшись рукава мого друга.

— Так, можливо.

— Заради Бога, скажіть мені, від чого померла моя сестра.

— Спершу я хотів би зібрати певніші докази.

— Ну то хоча б скажіть, чи справді вона померла з несподіваного переляку, як я гадала?

— Ні, не думаю. Як на мене, то причина її смерті була зовсім інша. А тепер, міс Стонер, ми мусимо вас покинути, бо коли містер Ройлот повернеться й побачить нас, то вся наша подорож може виявитись даремною. На все добре, будьте мужні і робіть усе, що я вам сказав; можу вас запевнити, що ми невдовзі здолаємо небезпеку, яка на вас чигає.

Ми з Шерлоком Холмсом без усяких труднощів найняли дві кімнати — спальню й вітальню — в заїзді "Корона". Кімнати ці були на горішньому поверсі, і з вікна було добре видно ворота й нове крило сток-моренського будинку. У сутінках ми побачили, як повз нас проїхав доктор Ґрімсбі Ройлот: його могутнє тіло височіло над худорлявою постаттю хлопця-візника. Хлопцеві не одразу вдалося відчинити важкі залізні ворота, тож ми почули хрипкий рев доктора й побачили, як він вимахує перед ним кулаками. Нарешті екіпаж в'їхав усередину, й за кілька хвилин між деревами замерехтіло світло лампи, яку засвітили в одній з віталень.

— Не знаю, Ватсоне, — мовив Холмс, сидячи зі мною в темній кімнаті,
— чи брати вас цієї ночі з собою. Справа ця досить-таки небезпечна.

— А чи можу я стати вам у пригоді?

— Ваша допомога може виявитись неоціненною.

— Тоді я неодмінно піду.

— Я дуже вдячний вам.

— Ви говорите про безпеку. Мабуть, ви побачили в цих кімнатах щось таке, чого я не помітив.

— Ні, я бачив не більше від вас, але зробив інші висновки.

— Я не знайшов там нічого цікавого, крім отого шнура, але признаюся, що й гадки не маю, для чого він може бути потрібен.

— А вентиляційний отвір ви теж помітили?

— Так, але мені здається, що в такому невеличкому отворі між двома кімнатами нема нічого незвичайного. Він такий малий, що навіть щур туди не пролізе.

— Я знав про цей вентиляційний отвір раніше, ніж ми приїхали до Сток-Морена.

— Любий мій Холмсе!

— Так, знав. Пам'ятаєте, як леді розповідала, що її сестра відчувала пахощі сигари доктора Ройлота? А з цього, звичайно, виходить, що між двома кімнатами має бути отвір. Він, напевно, дуже малий, інакше

слідчий помітив би його, коли оглядав кімнату. Я вирішив, що там має бути вентилятор.

— Але яка тут може бути небезпека?

— Ось погляньте-но на цей дивовижний збіг. Над ліжком роблять вентиляційний отвір, підвішують шнур, і дівчина, що спить на цьому ліжку, помирає. Хіба це не вражає вас?

— Я не бачу тут ані найменшого зв'язку.

— А чи помітили ви щось незвичайне в ліжку?

— Ні.

— Його прикручено до підлоги. Чи бачили ви коли-небудь таке ліжко?

— Мабуть, не бачив.

— Леді не могла пересунути своє ліжко. Воно завжди було на тім самім місці, поряд з отвором та мотузком, — інакше як мотузком цей шнур назвати не можна, бо він ніколи не слугував шнуром.

— Холмсе! — вигукнув я. — Здається, я починаю розуміти, на що ви натякаєте. Ми з'явилися саме вчасно, щоб запобігти витонченому й жахливому злочині.

— Досить витонченому й досить жахливому. Коли лікар чинить лихо, він є найпершим серед злочинців. Він має міцні нерви й знання. Палмер та Прічард[77] були найкращими фахівцями в своїй справі. Цей чоловік дуже хитрий, але думаю, Ватсоне, що ми зуміємо перехитрити його. Цієї ночі нам доведеться пережити чимало страху, тож прошу вас, заради

Бога, запаліть спокійно люльку, і побалакаймо кілька годин про щось веселіше.

* * *

Близько дев'ятої години світло між деревами погасло й садиба поринула в темряву. Так проминуло години зо дві, і раптом рівно об одинадцятій якраз навпроти нашого вікна засяяв самотній яскравий вогник.

— Це наш сигнал, — мовив Холмс, скочивши на ноги. — Світло горить у середньому вікні.

Виходячи, ми перекинулися кількома словами з хазяїном, пояснивши, що йдемо в гості до знайомого й там, мабуть, заночуємо. За хвилину ми вже були на темній дорозі; свіжий вітер віяв нам в обличчя, а жовтий вогник, блимаючи попереду крізь морок, показував шлях.

Потрапити до садиби було неважко, бо старий парковий мур завалився в кількох місцях. Пробираючись між деревами, ми дійшли до моріжка, перетнули його і вже зібралися лізти у вікно, коли раптом якась істота, схожа на бридку, потворну дитину, вискочила з лаврових кущів, кинулася, скорчившись, на траву, а потім промчала через моріжок і швидко щезла в темряві.

— Боже мій! — прошепотів я. — Ви бачили?

На мить Холмс злякався не менш од мене. Він схопив мою руку й схвильовано стиснув її, наче лещатами. Потім тихо засміявся й торкнувся губами мого вуха.

— Мила сімейка, — пробурмотів він. — Це ж павіан.

Я зовсім забув про химерних докторових улюбленців. Адже тут був і гепард, який щомиті міг опинитися в нас на плечах. Правду кажучи, мені полегшало на душі, коли слідом за Холмсом я скинув черевики, вліз у вікно і опинився в спальні. Тут усе було так само, як і вдень. Тоді Холмс підкрався до мене, склав трубкою долоню й прошепотів так тихо, що я ледве міг розібрати слова:

— Найменший звук може стати фатальним.

Я кивнув, показуючи, що чую.

— Нам доведеться сидіти без вогню. Він може побачити світло крізь вентиляційний отвір.

Я знову кивнув.

— Нізащо не засинайте: це може коштувати вам життя. Тримайте напоготові револьвер. Я сяду на край ліжка, а ви — на стілець.

Я витяг револьвер і поклав на краєчок стола.

Холмс узяв із собою довгу тонку палицю й помістив її коло себе на ліжку. Туди ж він поклав коробочку сірників та недогарок свічки. Потім загасив лампу, й ми опинилися в темряві.

Чи забуду я коли-небудь цю страшну сторожу? Я не чув жодного звуку, навіть дихання свого друга, але знав, що він сидить за кілька футів од мене, з розплющеними очима, так само напружений, як і я. Віконниці не пропускали жодного промінця світла, й ми сиділи в цілковитому мороці. Знадвору часом долинав крик якогось нічного птаха, а одного разу під самісіньким вікном чути було виття, подібне до котячого нявчання: гепард, очевидно, гуляв на волі. Здалеку чути було, як церковні дзиг'арі гучно вибивали кожну чверть години. Якою довгою

здавалася нам ця чверть! Пробило дванадцятую, першу, другу, третю, а ми й досі сиділи мовчки, чекаючи на щось неминуче.

Раптом біля вентиляційного отвору мигнуло світло; воно одразу ж зникло, але ми водночас відчували виразні пахощі горілої олії та розпеченого металу. В сусідній кімнаті хтось засвітив потаємний ліхтар. Я почув, як щось пересунулося, потім усе замовкло, і лише дужче запахло горілим. З півгодини я сидів, нашорошивши вуха. Несподівано долинув якийсь новий звук — ніжний і тихий, немовби з казана виходив струмінець пари. Тієї самої миті Холмс скочив з ліжка, витер сірник і люто вдарив палицею по шнуру.

— Ви бачите її, Ватсоне?! — проревів він. — Бачите її?!

Але я нічого не бачив. Поки Холмс витирив сірник, я чув тихий, виразний свист, але раптовий спалах світла так засліпив мої втомлені очі, що я нічого не міг розгледіти й не розумів, чому мій друг так шалено хльоскає палицею. Я встиг лише помітити, що обличчя його було мертвотно-бліде, сповнене огиди й жаху.

Він скінчив хльоскати і втупивсь очима в вентиляційний отвір, коли раптом нічну тишу обірвав такий страшний крик, якого я ніколи ще не чув. Він ставав усе гучнішим — хрипкий вигук болю, жах та лють змішалися в один страхітливий вереск. Потім розповідали, що цей вереск розбудив усіх не тільки в селі, а навіть у садибі священика. Похоловши зі страху, ми з Холмсом дивилися один на одного, доки останнє відлуння крику не завмерло в тиші.

— Що це означає? — видихнув я.

— Це означає, що все скінчено, — відповів Холмс. — І це врешті-решт навіть краще. Беріть револьвер, і ходімо до кімнати доктора Ройлота.

З суворим обличчям він засвітив лампу й пішов коридором. Двічі він постукав у двері до кімнати, але відповіді не було. Тоді Холмс крутнув ручку і зайшов усередину, а я — за ним, тримаючи в руці заряджений револьвер.

Дивовижне видовище відкрилося нашим очам. На столі стояв напіввідслонений потаємний ліхтар, що кидав промінь сліпучого світла на залізний сейф, дверцята якого було відчинено. Біля столу на дерев'яному стільці сидів доктор Ґрімсбі Ройлот у довгому сірому халаті, з-під якого визирали голі ноги, та в червоних турецьких пантофлях. На колінах у нього лежав той самий нагай, що його ми бачили вдень. Підборіддя доктора випиналося вгору, а очі перелякано, мертвотно втупилися в куток стелі. Круг голови його обвилася якась дивна, жовта, з бурими цяточками, стрічка. Коли ми увійшли, він не поворухнувся і не промовив ані слова.

— Бинда[78]! Строката бинда! — прошепотів Холмс.

Я ступив уперед. Тієї самої миті дивна прикраса на голові доктора заворушилась, і з його волосся піднялась кутааста голівка й здута шия страхітливої змії.

— Болотяна гадюка! — вигукнув Холмс. — Найотруйніша індійська змія! Що ж, "хто кому лиха бажає, той сам лихо має", і той, хто копає яму іншому, сам потрапляє до неї. Посадимо це створіння до його лігва, відвеземо міс Стонер до спокійнішого місця й повідомимо про те, що сталося, тутешню поліцію.

Говорячи це, він схопив з колін небіжчика нагай, накинув зашморг на голову змії, стягнув її зі страшного сідала, кинув до сейфа й зачинив дверцята.

* * *

Такі справжні обставини смерті доктора Ґрімсбі Ройлота зі Сток-Морена. Мені нема потреби розповідати про те, як ми принесли сумну новину переляканій міс Стонер, як відвезли її ранковим потягом до тітки в Гарроу і як недоумкувате поліційне слідство дійшло висновку, що доктор сам заподіяв собі смерть, необачно граючись зі своєю отруйною улюбленицею. Все інше розповів мені Шерлок Холмс, коли ми наступного дня поверталися додому.

— Спочатку, — сказав він, — я зробив цілковито помилкові висновки, любий мій Ватсоне, й це доводить, як небезпечно спиратися на непевні відомості. Присутність циган, вимовлене бідолашною дівчиною слово "бинда", яке легко сплутати зі словом "банда", — хоча вона просто намагалася пояснити, що побачила, тернувши сірником, — усього цього було досить, щоб навести мене на цілком хибний слід. Але коли мені стало зрозуміло, що до кімнати неможливо потрапити ані через двері, ані через вікно, що небезпека загрожує її мешканцеві не звідти, — я зрозумів свою помилку, й це може слугувати мені виправданням. Як я вже казав вам, мою увагу одразу привернули отой вентиляційний отвір та шнур, що звисав до ліжка. Коли виявилось, що дзвоник фальшивий, а ліжко прикручено до підлоги, в мене зародилася підозра, що то міст, який сполучує отвір з ліжком. Мені одразу сяйнула думка про змію, а знаючи, як доктор полюбляє оточувати себе всілякими індійськими тваринами, я відчув, що натрапив на справжній слід. Думка про отруту, яку не можна виявити хімічним способом, могла з'явитися лише в такої хитрої, жорстокої людини, що тривалий час прожила на Сході. Швидкість дії цієї отрути свідчить про те саме. Слідчий повинен був мати надзвичайно пильне око, щоб розпізнати дві темні цяточки, які залишили отруйні зуби змії. Потім я згадав про свист. Свистом, звичайно, змію кликали назад, щоб на світанку її не побачили біля жертви. Даючи їй молоко, доктор привчав її повертатися до нього. Він пропускав її крізь вентиляційний отвір у найтемнішу годину ночі й знав запевно, що вона проповзе по шнурі й злізе на ліжко. Рано чи пізно дівчина мала стати жертвою цього задуму: змія неодмінно вкусила б її — якщо не зараз, то через тиждень.

Я дійшов цих висновків ще до того, як відвідав кімнату доктора. Огляд стільця засвідчив, що він має звичку ставати на нього, коли треба дістати до вентиляційного отвора. А сейф, тарілочка з молоком та нагай з зашморгом розвіяли останні можливі сумніви. Ляскіт металу, який чула міс Стонер, був, мабуть, стукотом дверцят сейфа, куди її вітчим ховав свою страшну улюбленицю. Ви знаєте, до чого я вдався, коли знайшов докази своєї підозри. Почувши сичання цієї істоти, — ви, безперечно, теж почули його, — я негайно засвітив світло й напав на неї.

— Ви прогнали її назад до вентиляційного отвору?

— І тим самим змусив напасти на господаря. Удари моєї палиці розлютили її, розбудили в ній зміїну лють, і вона накинулася на першу-ліпшу істоту. Отже, я певним чином винен у смерті доктора Ґрімсбі Ройлота, проте не можу сказати, що ця провина лягла важким тягарем на моє сумління.